

Předmluva

Paleografické čítanky, které mají posluchači archivnictví a pomocných věd historických k dispozici, přinášejí průřez texty povahy diplomatické i povahy literární. Vzhledem k zaměření našich oborů je ale důraz kladen spíše na materiál úřední provenience, značné množství literárních kodexů, které obsahují díla podstatná pro poznání myšlenkového světa osobností naší historie, se takové pozornosti neteší.

Bližící se rok 2015 s celosvětově významným výročím mistra Jana Husa plně odhalí ediční dluh, který vůči našemu reformátorovi musíme pociťovat. První generaci editorů Husových sebraných děl (*Magistri Iohannis Hus Opera omnia*) se za cenu značných osobních obětí podařilo připravit šest svazků latinských spisů (vedle Husova úplně zpřístupněného díla staročeského) a v belgickém nakladatelství Brepols vyšly nově tři další svazky. Ke zmíněnému výročí je však v přípravě pouze jeden nový svazek (s Husovými spisy z Kostnice), protože vydávání Husových děl se v současné době věnuje pouze jediné pracoviště – malá ediční skupina na naší fakultě.

Bylo by zajisté žádoucí, aby se těmto a obdobným edicím (s vydáváním děl dalších významných osobností této doby to vypadá ještě daleko hůře) věnovalo více editorů. Proto jsme připravili skriptum, které by mělo zájemce uvést do písemné a částečně i (proto)ediční problematiky právě této doby.

Ukázky textů děl rané české reformace však nejsou jedinou náplní učebního textu. Součástí textově kritických vydání jsou i fundované úvody, v nichž nalézají své místo také kodikologické aspekty. S vědomím, že při práci s originálními kodexy obsahujícími naše raně reformační texty přijde zájemce do kontaktu i s jejich vazbami a starými rukopisnými zlomky, které se zde mohou nacházet, rozhodli jsme se naši čítanku obohatit i o základní typy takto dochovaných latinských textů: zastoupena je jednak ukázka zlomku dochovaného na přídeštní rukopisu, dále zlomku tvořícího úzké hřbetní záševky (nejčastěji u první a poslední složky) knižního bloku a rovněž zlomek tvořící dnes vnější přebal vlastního kodexu. Při zjištění dosud neevidovaného materiálu budou všichni další badatelé vděční za každou nálezovou zprávu.

Učební text je rozdělen do dvou částí. Základem klasické „čítankové“ části je 28 tabulek s jejich prepisy: 25 tabulek s transliterovanými texty vybraných děl z doby rané české reformace (ukázky 1–25) a tři tabulky s transliterovanými texty zlomků (ukázky 26–28). Mezi latinské texty jsou zařazeny i dvě ukázky staročeských textů (ukázky 24 s textem makarónským a 25): při častém výskytu českých glos v tomto typu textů (jak vidíme v ukázce 11) je nutné osvojit si i zásady práce s tímto jazykovým prostředím. Ukázky základního korpusu jsou uspořádány podle druhu písma, obtížnosti i jazykové stránky. Tabulkám předchází jejich přehled se základní informací o příslušném rukopisu,

za nimi je umístěn jejich paleografický popis. Při rozboru písma je důraz položen na ty aspekty grafiky vyobrazených písařských rukou, které jsou relevantní pro typologické zařazení daného písařského projevu, popřípadě pro posouzení individuality či osobitosti dotyčného písaře (v rámci českých raně reformačních textů máme totiž dochován i autograf).

Druhá část je věnována transkripci. Zatímco první část je pomůckou rázu paleografického, druhá část je zaměřena na další úsek cesty textu k uživateli. Edice má za úkol zpřístupnit text v podobě co nejbližší předpokládanému originálu. Jevy povahy grafické ustupují do pozadí. Naše původně transliterované texty jsou zde podány v transkribované podobě. Tato část tedy obsahuje hlavní body základních pravidel, jimiž se v našem prostředí řídíme při zpřístupňování latinských i staročeských textů (transkripční pravidla), a naše transkribované texty. Nejde zde o ukázky kritických edicí s aparátem (naš původně písmenkový přepis byl pouze upraven podle transkripčních pravidel a text byl patřičně segmentován), k tomu slouží příslušný ediční seminář, pro nějž je tato část učebního textu určena primárně, ale v době, kdy se řada editorů omezuje na pouhou transliteraci, jsme museli položit náležitý akcent na tuto část editorovy práce.

Oběma částem předchází kapitola Texty české reformace v pozdním středověku z pohledu paleografie a kodikologie. V závěru je výběrově uvedena literatura.

V transliterační části důsledně zachycujeme všechny litery, které přepisujeme na lince, i když v textu stojí nad linkou v podobě naznačující zkratku. V závorce doplňujeme zkrácenou část textu. V dílech zkoumaného okruhu jsou často uváděny biblické citáty. V rukopisech bývají tyto citáty natolik zkráceny, že někdy celé slovo vyjádří jedna nebo dvě litery. Tyto zkratky nevidují slovníky zkratek, doplňujeme je podle nezkrácených rukopisných dochování stejného díla nebo přímo podle bible. Ve zkratce bývá rovněž zachyceno uvození biblické knihy. Pokud není užitá předložková vazba, knihu rozepisujeme v genitivu.

Nerozlišujeme mezi dlouhým „f“ a kulatým „s“. Staročeský text v ukázce 24 užívá některé souhlásky s punktem rotundem, které jsme zachycovali. Nebrali jsme zřetel na interpunkci – texty mají sloužit k procvičení čtení a v transkripční části se nadto zavádí interpunkce podle dnešního úzu.

Některá nomina sacra užila řeckou abecedu – „H“ (éta), „P“ (ró), „C“ (sigma), „X“ (chí). Tuto podobu ponecháváme v transliterační části, v transkripční části je převádíme do latinské abecedy, a to H=E, P=R, C=S, X=C.

Velmi často jsou užívány závorky. Drželi jsme se přitom leydenského systému:
(kulatá závorka) – rozepsání zkratk
[hranatá závorka] – doplnění chybějícího textu po mechanickém poškození
<špičatá závorka> – doplnění chybějícího textu

Při volbě velikosti našich ukázek jsme měli na zřeteli dostatečnou rozeznatelnost jednotlivých liter, ale bohužel jsme byli limitováni rozměrem učebního textu. Z tohoto důvodu jsme záměrně vybírali rukopisy, které jsou zpřístupněny (až na jednu výjimku – ukázka 7, jejíž krátký text je zpřístupněn celý) v *Manuscriptoriu* (www.manuscriptorium.com). Proto jsme u transkribovaných textů uváděli i jejich případné edice, aby uživatelé mohli pokračovat v samostatné práci.